

FILOZOFICKÁ FAKULTA
Univerzita Karlova

Zápis o obhajobě disertační práce

Akademický rok: 2022/2023

Jméno a příjmení studenta: Mgr. Marie Hana Příbylová
Identifikační číslo studenta: 95217605

Typ studijního programu: doktorský
Studijní program: Filologie
Studijní obor: Translatologie
ID studia: 472321

Název práce: Tlumočení z českého znakového jazyka do mluvené angličtiny v mezinárodním konferenčním prostředí
Pracoviště práce: Ústav translatologie (21-UTRL)
Jazyk práce: čeština
Jazyk obhajoby: čeština
Školitel: prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.
Oponent(i): doc. Mgr. Emília Perez, Ph.D.

doc. Mgr. Jiří Langer, Ph.D.

Datum obhajoby: 23.06.2023 **Místo obhajoby:** Praha
Termín: řádný

Průběh obhajoby: 11:14 Předseda komise doc. PhDr. Tomáš Duběda, Ph.D., představil členy komise, oponenty a studentku Mgr. Marii Hanu Příbylovou. Studentka, všichni členové komise a oponent doc. Mgr. Jiří Langer, Ph.D., byli přítomni osobně. Oponentka doc. Mgr. Emília Perez, Ph.D., se připojila online.
11:15 Školitelka prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc., představila svou doktorandku a celé její doktorské studium. Uvedla, že kandidátka splnila všechny studijní povinnosti v prvních čtyřech letech studia a v následujících čtyřech letech se věnovala přípravě disertační práce, přičemž dřívějšímu odevzdání práce zabránila řada objektivních okolností. Školitelka kladně zhodnotila doktorandčino aktivní zapojení do výuky v Ústavu translatologie, Ústavu jazyků a komunikace neslyšících i skutečnost, že byla oponentkou i vedoucí několika bakalářských i magisterských závěrečných prací. Účastnila se mnoha konferencí, seminářů a celé řady konferencí. Vyzdvihla rovněž její publikační činnost i fakt, že strávila jeden semestr na Lovaňské katolické univerzitě a zúčastnila se prestižního 14denního letního mezinárodního badatelského semináře pro doktorandy CETRA. Doktorandka se rovněž umístila v českém kole soutěže Ma thèse en 180 secondes, pořádané Francouzským institutem v Praze. Předkládaná dizertace je podle prof. Čeňkové vysoce kvalitní, zdařilou a inovativní prací. Téma tlumočení z českého znakového jazyka do mluvené angličtiny buď přes pilotáž, nebo přímo je nejenom v českém, ale i v mezinárodním kontextu nové. Školitelka navrhuje hodnocení prospěla.
11:22 M. Příbylová zahájila prezentaci své práce. Prezentaci

rozdělila do jedenácti hlavních bodů.

1) Charakteristika práce – jedná se o teoreticko-empirickou kvalitativní studii, první svého druhu na české i mezinárodní úrovni. Proběhla v experimentálních podmínkách, zaměřuje se na proces tlumočení, osobu tlumočnicka a jeho rozhodovací procesy a používané strategie, ale rovněž na produkt tlumočení a jeho analýzu.

2) Motivace výzkumu – studentka předpokládá nárůst interakcí slyšících a neslyšících odborníků v konferenčním prostředí. Dalším klíčovým faktorem byl také nedostatek kvalifikovaných tlumočnicků znakového jazyka a fakt, že translologie tématu doposud nevěnovala příliš pozornosti.

3) Výzkumné otázky – kandidátka zjišťovala, jakými prostředky a postupy tlumočníci dosahují zachování věcného obsahu projevu a komunikačního záměru řečníka a do jaké míry jsou úspěšní. Dále analyzovala, k jakým ztrátám a posunům při tlumočení dochází a proč, jaké strategické postupy tlumočníci používají a jak je sami reflektují.

4) Modelová situace – původně se jednalo o přednášku neslyšícího řečníka pro neslyšící publikum, primárně to tedy nebyl projev určený k tlumočení. Experimentu se účastnilo 8 tlumočnicků s průměrnou praxí 12 let a vysokoškolským vzděláním. Tlumočení probíhalo ve dvou formách, tradičně přes pilotáž, kdy pilotním jazykem byla čeština, a přímo mezi českým znakovým jazykem a mluvenou angličtinou.

5) Popis metody – doktorandka aplikovala kvalitativní výzkum, který zahrnoval primární (intertextová analýza tlumočnických projevů, analýza retrospektivních rozhovorů s tlumočnickými) a sekundární data (polostrukturované rozhovory s tlumočnickými, kteří se neúčastnili výzkumu, dotazník, internetový průzkum poptávkami).

6) Analýza dat – sestávala ze tří částí. Analýza A posuzuje zachování obsahové správnosti a úplnosti, komunikačního záměru řečníka. Základní jednotkou analýzy byly myšlenkové úseky. Doktorandka uvedla, že definovat hranice mezi závažnou a nezávažnou ztrátou bylo velmi obtížné, správnost hodnotila na spektru „přijatelnosti“. Doktorandka konstatovala, že ne všechny sledované jevy byly relevantní pro všechny skupiny tlumočnicků. Sledovala celkový kontext a souvislost jevů, zabývala se také příčinou významových posunů a ztrát (technické problémy apod.). Analýza B zkoumá zajímavé či problematické jevy (socio)lingvistické, sociokulturní nebo technické (kontextuální) povahy, u nichž doktorandka předpokládala nutnost cíleného, strategického postupu. Analýzu C tvořila retrospektivní analýza rozhovorů s tlumočnickými, kteří komentovali svůj vlastní výkon.

7) Omezení výzkumu – doktorandka měla k dispozici velmi malý vzorek; dalším omezujícím faktorem byla pandemie nemoci Covid-19 a relativita a subjektivita hodnocení kvality. Výsledky výzkumu mohly být ovlivněny také interpersonálními faktory, jako důvěra mezi doktorandkou a tlumočnickými znakového jazyka.

8) Výsledky – M. Příbylová uvedla, že výzkum je nutno chápat jako popisný, nikoli hodnotící. Bylo obtížné jednoznačně ohodnotit kvalitu tlumočení, zaměřila se proto na popis sledovaných jevů. Konstatovala, že navzdory ztrátám byla míra zachování informace a záměru řečníka vždy vysoká. Je nicméně možné, že v jiných podmínkách by výsledky byly jiné. Projevil se význam znalosti řečníka (jednalo se velmi známou osobnost v rámci komunity neslyšících). Mezi klíčové faktory patřila délka praxe, jazykové kompetence tlumočnicka a jeho kvalifikace, fakt, zda se jedná o přímé tlumočení, nebo pilotáž, a zda tlumočnick tlumočí do mateřského nebo nemateřského jazyka. K informačním ztrátám docházelo zejména v první fázi pilotáže, při tlumočení z cizího jazyka do mateřského se objevovaly problémy ve fázi recepce, vedoucí k větší vágnosti a nižší koherenci projevu. Negativní vliv měla také nedostatečná znalost kontextu. Přebírající tlumočnicki naopak prokázali schopnost analyzovat sdělení, rekonstruovat jeho význam.

K posunům při převodu ze znakového jazyka do mluvené angličtiny docházelo zejména vlivem nedostatečně flexibilního nakládání s jazykem, nedostatečně automatizovaného rejstříku synonym.

Doktorandka komentovala také odlišnosti v přístupu tlumočnicků znakových a mluvených jazyků: tlumočníci znakových jazyků více trvají na přípravě a kladou větší důraz na aktivní zapojení do komunikační situace. Je ale možné, že tato zjištění jsou ovlivněna interpersonálními faktory či způsobem získávání dat.

9) Praktická aplikace výzkumu – kandidátka uvedla, že výzkum by mohl sloužit v rámci profesní přípravy tlumočnicků, kladoucí důraz na dostatečnou jazykovou vybavenost, analytické a komunikační dovednosti, zvýšení jazykové flexibility, rozšíření stylistického rejstříku a osvojování zásad dobré tlumočnické techniky. Výzkum je přínosný také pro tlumočnictví mluvených jazyků (zejm. poznatky o roli tlumočnicka).

10) Závěry – tlumočení v této kombinaci (dva cizí jazyky, český znakový jazyk a angličtina) možné je, kvalita je srovnatelná s pilotáží. Tlumočníci pracovali za mimořádné náročných podmínek, závěry se proto nedají vztahovat na obecnou tlumočnickou kompetenci účastníků studie, ale pouze na konkrétní komunikační situaci.

11) Náměty na další výzkum – doktorandka navrhuje replikovat studii na větším vzorku, v autentické situaci. Přínosné by rovněž bylo srovnání kognitivní náročnosti vícemodalitního tlumočení (znakový jazyk – mluvený jazyk) a tlumočení mezi dvěma mluvenými jazyky.

11:51 Oponentka doc. Mgr. Emília Perez, PhD., pogratulovala kandidátce k práci i povedené prezentaci, poděkovala jí za představení tématu a shrnula svůj posudek. Ocenila, že ve své dizertační práci neopomenula žádné sociokulturní a interpersonální faktory a zabývala se vysoce aktuálním tématem. Výzkum obohacuje nejenom translátologii, ale i další obory. Podotkla, že doktorandka pracovala se širokou paletou relevantních zdrojů a zpracovala je na vysoce kvalitní úrovni, získané poznatky důsledně interpretovala a využila je při realizaci vlastní metodologie a výzkumu. Práce má výbornou formální úroveň, oponentka navrhuje její publikování v knižní podobě. Podotkla, že by bylo záhodno zmenšit počet poznámek pod čarou pro usnadnění četby. Zmínila, že v dalším výzkumu by bylo vhodné navázat užší spolupráci s komunitou neslyšících. Závěrem dodala, že doktorandčina práce je zodpovědně zpracovaná a představuje značný přínos pro další výzkum i vzdělávání tlumočnicků. Navrhla hodnocení prospěla.

11:58 Slova se ujal druhý oponent, doc. Mgr. Jiří Langer, Ph.D. Uvedl, že se jedná o jednu z nejlepších dizertačních prací, které kdy četl, a že téměř dosahuje úrovně práce habilitační. Ocenil srozumitelnost textu a skutečnost, že otázky, které jej napadaly při čtení teoretické části, byly všechny zodpovězeny v části praktické. Podotkl, že z metodologického hlediska vše odpovídá standardům zvoleného typu výzkumu. Položil otázku, proč doktorandka zvolila konkrétní projev, který primárně nebyl určen pro tlumočení, a zmínil, že řečník, který ví, že bude tlumočen, se podvědomě vyjadřuje jinak. Další doraz se týkal řečníka, významné osobnosti v rámci komunity neslyšících. Oponenta zajímalo, nakolik jej sami tlumočníci znali. Následně formuloval třetí dotaz o vizualizaci prostoru v českém znakovém jazyce. Zajímalo jej, jak a zda byly při tlumočení takové informace převedeny do mluveného jazyka, pokud se v původním projevu objevily.

12:04 Doktorandka poděkovala za oba posudky a odpověděla na otázku doc. Perez. Nejprve se vyjádřila k možnosti většího zapojení neslyšících do výzkumu. Souhlasila, že jde o zásadní problém. Sama s neslyšícími konzultovala jazykové záležitosti a přípravu materiálů. Návrh experimentu poté probírala s tlumočníky. Uvítala by reakci neslyšících na svůj výzkum a ráda by zjistila, jak sám řečník hodnotil tlumočení a zachování informací a komunikačního záměru. Uvedla

také, že si není jistá, zda by se podařilo získat neslyšící spolupracovníky. Doktorandka by uvítala jejich pohled na potřebnost tlumočení do angličtiny; při výzkumu došla k závěru, že větší dostupnost kvalifikovaných tlumočnicků by mohla poptávku podpořit, protože některé typy událostí by nebyly předem vyloučeny. Dalším krokem by mohlo být zapojení neslyšících tlumočnicků do výzkumu. Doktorandka si však není si jistá, zda je to v kombinaci s angličtinou reálné.

12:08 M. Příbylová reagovala na otázky doc. Langer. K dispozici měla několik nahrávek, vybraný projev ji zaujal tématem, které je relevantní pro slyšící i neslyšící. Projev je bohatý na jevy sociokulturního kontextu, ukázalo se nicméně, že není vhodný na zkoumání pilotáže. Rečník nevěděl, že bude tlumočen, byl to projev pro neslyšící publikum. Doktorandka uvedla, že kdyby to věděl, byl by se přizpůsobil tlumočnickům i příjemcům. Rečník se totiž běžně ptá, zda mluví srozumitelně; i sami tlumočníci zmínili, že by se byl přizpůsobil. Doktorandka dále odpověděla na třetí dotaz ohledně prostorového jazyka. Projev s prostorem nepracoval, ale v tlumočení se objevily interference ze znakového jazyka. Jeden tlumočník např. uznal, že prostorové vyjádření nadřazenosti a podrázenosti ovlivnilo výběr jeho lexikálních prostředků.

12:13 Předseda komise vyzval oponenty k dalším otázkám.

12:13 Doc. Perez nemá další otázky, přeje si, aby doktorandka pokračovala ve výzkumu. Doc. Langer nemá další dotazy.

12:13 Slova se ujala členka komise prof. PhDr. Jana Hoffmannová, DrSc. Zaujala ji volba analytické jednotky – myšlenkový úsek. Tázala se na volbu terminologie, doktorandka totiž v práci používala termíny myšlenkový, významový či tematický úsek bez jasného vymezení. Dále položila otázku, proč jsou přepisy členěny na věty a jak v přepisu věty vznikly. Vycházely z pauz, intonace? Podotkla, že by se nabízelo, aby přepisy tlumočení byly bližší obvyklým přepisům mluvených projevů.

12:15 Kandidátka zodpověděla dotazy prof. Hoffmanové. Je si vědoma nejasnosti ohledně významových a obsahových celků. V práci se to snažila popsat graficky, ale uvědomuje si, že je to nejasné. Uvedla, že ekvivalenci neanalyzuje po větách, protože informace se mezi větnými celky mohou přesouvat, proto pracuje s většími myšlenkovými úseky, přičemž některé významové jednotky se kryjí s větou. Překlad videa prováděla tlumočnice znakového jazyka, která jej pojímala jako text. Doktorandka podobný postup posléze uplatnila i u přepisu tlumočení. Řídila se hlediskem přehlednosti a usnadnění čtení, nešlo tolik o autenticitu řeči, ale o obsah. Řídila se především intonací. Uznala, že do jisté míry bylo členění na věty arbitrární.

12:20 Předseda komise doc. Duběda zmínil přístupnost metodologie pro analýzu mluveného diskurzu a možnosti inspirace pro přepis tlumočení.

12:22 Doktorandka reagovala na připomínky a uznala, že věc měla ošetřit při popisu metodologie.

12:22 Předseda komise doc. Duběda položil otázku, zda existuje tlumočení mezi dvěma znakovými jazyky a jak případně probíhá v praxi.

12:23 Doktorandka reagovala na otázku a uvedla, že existuje a je to otázka prostorového uspořádání účastníků.

12:23 Slova se ujala prof. Čenková, která popsala příklad z praxe.

12:24 Doktorandka popsala, jak probíhá tlumočení z jednoho znakového jazyka do jiného znakového jazyka v praxi.

12:26 Slova se ujal člen komise PhDr. David Mraček, Ph.D. Zmínil se o aplikaci předložené práce v praxi. Text práce využil při přípravě na svou přednášku pro tlumočnický znakového jazyka, jež pojednávala o tlumočnických strategiích. Některé myšlenky byly využity i v samotné přednášce. Účastníkům přednášky doporučil dizertační práci jako studijní literaturu.

12:28 Prof. Čenková uvedla, že doufá, že práce bude využita pro výuku tlumočnicků českého znakového jazyka a mluvené angličtiny a

navrhla, aby se do projektu zapojila také doktorandka.
12:29 Předseda komise uzavřel veřejnou část obhajoby.
12:42 Komise hlasovala o výsledku. 4 členové přítomni, z toho 4 členové pro hodnocení prospěla.
12:43 Předseda komise oznámil výsledek kandidátce a ukončil obhajobu.

Klasifikace obhajoby:	prospěl/a (P)	
Předseda komise:	doc. PhDr. Tomáš Duběda, Ph.D.
Členové komise:	prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.
	prof. PhDr. Jana Hoffmannová, DrSc.
	PhDr. David Mraček, Ph.D.